

Turiny

Prologas	9
I DALIS. Vyriausiasis kariuomenės vadas	15
II DALIS. Audra ir griuvėsiai	65
III DALIS. Dėdė Džo	155
IV DALIS. Eureka	231
V DALIS. Pasekmės	349
Padėkos	399
Pastabos	405
Rodyklė	439

Prologas

Teheranas, Iranas

1943 m. lapkričio 28 d.

Prezidentas slapstosi.

Gatvėje stovi kareiviai. Jų tūkstančiai išsidėstę per kvartalus abiejose pusėse. Dauguma dėvi sovietines uniformas, kai kurie – britų ar amerikiečių.

Rankose automatiniai šautuvai. Karštame, sausame ore jie savo ginklais ir kūnais blokuoja triukšmingą minią, kuri bando prasibrauti pro juos, kad pamatytų, kas vyksta, tiksliau, kas atvyksta.

Tai platus prospektas, centrinė triukšmingo Teherano miesto, Irano sostinės, gatvė.

1943 m. lapkričio pabaigoje mieste tvyrojo didžiulis sujudimas. Nuo šios dienos čia vyks vienas svarbiausių renginių per šiuo metu pasaulį krečiantį visuotinį karą. Anksčiau visa tai buvo laikoma paslapyje, tačiau dabar atskleista visuomenei. Nors Iranas karine prasme kare nedalyvauja, jis yra kontroliuojamas sąjungininkų, todėl renginyje vyrauja sovietų saugumo pajėgos.

Minia triukšmingai nuvilnija. Kareiviai ir žiūrovai atsisuka į artėjančią karinių ir civilių automobilių koloną. Jos centre – ilgas,

tamsus sedanas, blizgantis ryškioje saulėje. Tai automobilis, kurį kariams įsakyta saugoti.

Tie, kas turi galimybę ką nors žžiūrėti pro automobilio langą, priekinėje sėdynėje mato vairuotoją. Gale sėdi tik vienas keleivis, vidutinio amžiaus aukštas pražilęs vyriškis. Abiejose prospekto pusėse minios ištiesia kaklus, kad geriau matytų. Retkarčiais pro galinius automobilio langus galima pastebėti keleivio figūrą.

Žiūrovai veržiasi į priekį, visi stengiasi pamatyti Jungtinių Valstijų prezidentą Frankliną Delano Rooseveltą (FDR). Bent jau jie *mano*, kad būtent jis sėdi viduje.

Prezidento palyda juda per miestą, pravažiuoja pro perpildytas turgavietes ir gyvenamuosius namus. Kai kurie gyventojai šį reginį stebi pro langus arba nuo stogų.

Šiandien tamsaus sedano kelionės tikslas nėra paslaptis: prezidentas vyksta į Sovietų Sąjungos ambasadą – į šiaurę nuo miesto centro esantį sienomis aptvertą ir griežtai saugomą pastatų kompleksą. Ten FDR susitiks su dviem pasaulio lyderiais, kurie yra jo sąjungininkai kare: Josifu Stalinu, Sovietų Sąjungos vadovu, ir Winstonu Churchilliu, Jungtinės Karalystės ministru pirmininku.

Prasidės aukščiausio lygio viso pasaulio istorijai svarbus susitikimas. Pirmą kartą „Didysis trejetas“*, vadovaujantis Sąjungininkų aljansui, susitiks asmeniškai. Konferencija planuota beveik metus, reikėjo didžiulio geopolitinio koordinavimo ir sudėtingų saugumo priemonių įgyvendinimo.

* Didysis trejetas – SSRS, Didžiosios Britanijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų karinė politinė sąjunga, antihitlerinės koalicijos Antrajame pasauliniame kare branduolys. Personifikuojamas Didžiosios Britanijos ministro pirmininko Churchillio, JAV prezidento Roosevelto, SSRS vadovo Stalino asmenybėmis. Knygoje jis taip pat įvardijamas kaip „Sąjungininkai“. Jų priešininkas buvo Ašies valstybės, kurios pagrindą sudarė karinė politinė Vokietijos, Italijos ir Japonijos sąjunga, taip pat prie šios grupės buvo priskiriamos ir Vengrija, Slovakija, Rumunija, Bulgarija. (Čia ir toliau – *vert. past.*)

Tačiau didingame spektaklyje viskas nėra taip, kaip atrodo. Žiūrovams ir kareiviams – ir net daugeliui procesijos dalyvių – nežinoma, kad ant galinės šio sedano sėdynės sėdintis aukštas žilas vyras iš tikrųjų nėra Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentas. Jis – JAV slaptosios tarnybos narys, dėvintis neperšaujamą liemenę ir *apsimetantis* prezidentu.

Tikrojo prezidento šiame korteže net nėra. Šiuo metu tikrasis FDR yra pasislėpęs visai kitos transporto priemonės gale – mažame, purviniame sedane, riedančiame miesto užkampiais. Elegantišką juodą prezidento limuziną supa ginkluoti automobiliai ir kariškiai, o neišsiskiriantį automobilį, vežantį tikrąjį prezidentą, lydi tik vienas greitai važiuojantis džipas, kuris lekia vingiuotomis gatvėmis.

Kodėl reikalinga tokia apgavystė?

Vėlų vakarą aukščiausi sovietų žvalgybos pareigūnai pranešė JAV saugumui nerimą keliančią žinią: šiame sąjungininkų kontroliuojamame mieste veikia užsimaskavę nacių agentai. Jų misija, pasak sovietų, yra nužudyti Rooseveltą. Ir Churchillį. Ir Staliną. Tai beveik neįtikėtinas sąmokslas, gniaužiantis kvapą savo įžūlumu. Čia, Teherane, per šią svarbią konferenciją nacių agentai bandys pasikėsinti į Didįjį trejetą.

Jei tai pavyks, šis sąmokslas turės sunkiai įsivaizduojamų padarinių.

Jau beveik ketverius metus Antrasis pasaulinis karas yra apėmęs visą planetą. Ištisi Europos, Azijos ir Šiaurės Afrikos regionai visiškai nuniokoti. Kenčiančiųjų ir žuvusiųjų skaičius yra beveik nesuskaičiuojamas ir kasdien didėja. Masinių žiaurumų prieš civilius gyventojus tiek daug, kad jų niekas nespėja fiksuoti. Artimiausioje ateityje nenusimato, kad visa tai baigsis.

Karo varomoji jėga yra siaubą ir pasibjaurėjimą kelianti ideologija, išisaknijusi keliose tautose, bet savo ryškiausią ir galingiausią pavidalą pasiekusi Vokietijoje, vadovaujamoje nacių partijos.

Sukurta iškreipto radikalios patriotizmo pagrindu, vis pakurstoma rasiinės neapykantos, masinės propagandos, sąmokslų teorijų, demonizuojančių mažumas, taip pat narcisistinio lyderio suformuoto asmenybės kulto. Ši ideologija ir ją propaguojanti negailestinga politinė partija šalį, kuri kadaise puoselėjo demokratines vertybes, pasuko autoritarizmo, neapykantos ir smurto keliu. Ši pražūtingą karą sukėlė Vokietija ir jos pagrindinės sąjungininkės Italija ir Japonija.

Pasaulio karinių galių susidūrimas, kad ir koks didžiulis jis būtų, dar nėra viskas, kas pastatyta ant kortos. Besiplečiantis nacių režimas pradėjo vykdyti masines žudynes, kurios toli peržengia įprastus karo žiaurumus. Tam tikros žmonių grupės ar net ištisos tautos buvo paskelbtos „nepageidaujamomis“: romai, psichinių sutrikimų turintys žmonės, lenkai ir kitų slavų tautų atstovai. Civiliai žmonės, įskaitant moteris ir vaikus, kasdien buvo įkalinami, kankinami, iki mirties alinami nepakeliamų darbų ar paprasčiausiai žudomi.

Išskirtinis režimo žiaurumas buvo nukreiptas į vieną grupę, kurią nuo pat pradžių juodino, šmeižė ir kaltino dėl visko: žydus. Nacių lyderiai, siekdami įgyvendinti tai, ką vadino galutiniu „žydų problemos“ sprendimu Europoje, per karą sukūrė tokį siaubingą masinių žudynių aparatą, kad pasauliui prireikė daug metų, kol jis iki galo buvo suprastas.

Siekdami duoti atkirtį, sąjungininkai suplanavo ilgai lauktą Didžiojo trejeto – Jungtinių Valstijų, Jungtinės Karalystės ir Sovietų Sąjungos vadovų – susitikimą, suprasdami, kad susitikimas Teherane yra geriausia, galbūt net vienintelė galimybė sutarti dėl karinės strategijos, kurios įgyvendinimas galutinai palaužtų Vokietiją ir pabaigtų karą, sukėlusį visame pasaulyje tiek kančių. Tokios strategijos planavimas, derinimas ir įgyvendinimas – milžiniškas darbas, kuriam būtinas dar nematyto masto globalus karinis koordinavimas.

Nuo šios konferencijos sėkmės priklauso milijonų žmonių gyvybės. Tikriausiai dešimčių milijonų.

Jei naciai įvykdys savo planus, šie trys pasaulio lyderiai neišvyks iš miesto gyvi – ir kartu su jais žus sąjungininkų viltys pasiekti pergalę.

Tai nėra perdėta: ant kortos pastatytas pasaulio likimas.

Todėl kaip tik dabar FDR slepiasi ant galinės greitai lekiančio automobilio sėdynės.

I DALIS

Vyriausiasis
kariuomenės vadas

1

PRIEŠ DVEJUS METUS...

Ramusis vandenynas

1941 m. gruodžio 7 d.

Laivai slapta keliauja jau dešimt dienų.

Ši ramų sekmadienio rytą, tik pradėjus brėkšti ir pirmiems spinduliams pasirodžius virš Ramiojo vandenyno, visas laivynas ruošiasi keisti kursą.

Žemės nematyti. Didžiuliame Ramiajame vandenyne šie karo laivai tėra tarsi mažas lašelis. Tačiau, vertinant žmonėms įprastais masteliais, laivynas išpūdingas: šeši didžiuliai lėktuvnešiai, du karo laivai, devyni naikintuvai, trys kreiseriai, aštuoni degalų tanklaiviai ir keli maži pagalbiniai laivai. Po vandenyno bangomis laivyną lydi trys povandeniniai laivai. Kiekvieno lėktuvnešio denyje stovi po dešimt skrydžiui pasirengusių lėktuvų. Iš viso šiame laivyne plaukia dešimtys tūkstančių įgulos narių.

Faktiškai visas dešimt dienų laivynas plaukė į rytus. Stebėtina, kad jo judėjimas, įveikiant 3 500 mylių nuo nuošalios įlankos Rytų Azijos pakrantėje iki čia, centrinės Ramiojo vandenyno dalies, nebuvo užfiksuotas radarų sistemų, siekiančių stebėti, kas vyksta vandenyne. Kiekviena laivyno kelionės detalė buvo kruopščiai suplanuota ir įgyvendinta, laikantis griežčiausio slaptumo reikalavimų.

Tada, kai iki pietų kryptimi esančių Aleutų salų liko keli šimtai mylių, laivyno vadas paskelbė kelis svarbius įsakymus. Nustatomas būtent pietinis kursas. Laivams keičiant judėjimo kryptį, lėčiau plaukiantys tanklaiviai kiek atsilieka. Kiti laivai kaip tik greitėja nuo dvidešimties iki dvidešimt keturių mazgų, t. y. greičio, kuris reikalingas įgauti tokį pagreitį, kad lėktuvai sėkmingai galėtų pakilti iš lėktuvnešių denio.

6.05 val. flagmano lėktuvnešio denyje užsidega žalia šviesa. Tai signalas kilti. Vienas po kito suriaumoja varikliai ir karo lėktuvai įsibėgėja pakilimo taku, kildami į tamsų rytą virš vandenyno gelmių. Lėktuvai tuo pat metu pakyla ir iš kitų lėktuvnešių.

Flotilė apsuka ratą virš laivyno ir pradeda manevruoti. Netrukus iš viso 183 lėktuvai, palikę laivus už nugaros, kovine kolona skrenda į pietus.

Žvalgybinis lėktuvas išsiveržia į priekį ir pradingsta debesyse. Pilotu užduotis – žvalgyti priekyje esančią jūrą ir oro erdvę, įsijungiant artimiausius radijo dažnius ir stebint, ar nėra kokių nors požymių, kad lėktuvai arba lėktuvnešiai buvo aptikti.

Po devyniasdešimties minučių, maždaug 7.40 val., priekyje skrendantys pilotai tolumoje pamato žemės gabalėlį. Jie siunčia signalą kitiems: oro laivynas lieka nepastebėtas. Matomumas geras. Pakrantė tuščia. Laikas pulti.

Taikinys? Mažesnė nei šešių šimtų kvadratinių mylių sala. Tai vieta, kuri iki šiol nebuvo įtraukta į karą ir nepriklauso oficialiam priešui, tačiau netrukus Japonijos oro laivyno vadai nukreips į ją viską naikinančią naikintuvų, bombonešių, torpedinių lėktuvų ir povandeninių torpedų ugnį.

Tai netikėta ataka, prevencinis smūgis, kuriuo siekiama sukelti kuo didesnę šoką ir nuostolius.

Per artimiausias dvi valandas pasaulis pasikeis.

10

Kasablanka, Marokas

1943 m. sausio 24 d.

Spaudos konferencija buvo visiška staigmena.

Tačiau štai jie, kelios dešimtys reporterių, atstovaujančių pasaulio informacijos tarnyboms, laikraščiams ir karinėms spaudos agentūroms, sėdi ant sulankstomųjų kėdžių arba klūpo saulės apšviestoje žalioje vejoje, kurią supa krūmai ir ryškios tropinės gėlės.

Jie susirinko prabangaus Anfa rajono viešbučio sode. Veiksmas vyksta netoli Kasablankos, Šiaurės Afrikos šalyje Maroke. Spalvinga ir žaisminga aplinka apgaulinga, turint omenyje tai, kas slypi už viešbučio teritorijos ribų. „Visa teritorija ir aplinkiniai namai buvo prigrūsti karių, priešlėktuvinės technikos ir apsupti spygliuota viela“, – pasakojo *The New York Times*.

Pastarąsias dešimt dienų šiame viešbutyje vyko Amerikos ir Didžiosios Britanijos valstybių vadovų ir juos lydinčių darbuotojų pasitarimas. Ši baigiamoji spaudos konferencija buvo paskelbta paskutinę minutę. Viskas, kas susiję su aukščiausio lygio susitikimu, buvo griežtai saugoma paslaptis. Tik dabar, pasibaigus susitikimui, jo dalyviai gali atskleisti, kas ką tik įvyko.

Winstonas Churchillis ir Franklinas Rooseveltas (sėdi kairėje) bendrauja su žurnalistais Anfa viešbučio sode, pasibaigus dešimties dienų viršūnių susitikimui Kasablankoje, Maroke, 1943 m. sausį. Spaudos konferencijoje du lyderiai apibendrins sąjungininkų karinę strategiją ateinantiems metams. (Kongreso bibliotekos parūpinta nuotrauka)

Tiesiog ant vejos priešais žurnalistus vienas šalia kito pastatyti du balti odiniai krėslai. Viename iš jų sėdi Jungtinių Valstijų prezidentas Franklinas Delano Rooseveltas. Kaip pranešime skelbia už kelių metrų sėdėjęs *Associated Press* korespondentas: „Jis vilkėjo dalykinį kostiumą, buvo pasirišęs juodą kaklaraištį ir, kaip įprasta, ilgame kandiklyje rūkė cigaretę.“

Už Roosevelto ir aplink jį stovi ar sėdi aukšto rango karininkai iš jo štabo. Po akimirkos „pasirodo ministras pirmininkas Winstonas Churchillis su cigaru burnoje“ ir užima vietą kitame baltame krėsele.

Jie sėdi vienas šalia kito, du didieji sąjungininkų kare lyderiai.

Šis įvykis beprecedentis įvairiais atžvilgiais. Rooseveltto kelionė į Maroką buvo pirmas kartas, kai pareigas einantis JAV prezidentas vyko lėktuvu. Taip pat tai pirmas kartas, kai JAV prezidentas lankosi Afrikos žemyne. Netrukus po to, kai čia atvyko, Rooseveltas visureigiu nukeliavo apžiūrėti netoliese dislokuotų amerikiečių karių, kurie ruošėsi kovai. Tai buvo pirmas kartas nuo Pilietinio karo JAV laikų, kai JAV prezidentas per karą lankė amerikiečių karius ir dar esančius fronto linijoje.

Visi šie „pirmi kartai“ nublanksta, jei juos palyginsime su pagrindiniu šios kelionės tikslu, kuris pagaliau atskleidžiamas viešai: įvyko valstybių sąjungininkų vadovų ir karinių štabų susitikimas, skirtas įvertinti situaciją pasaulį apėmusiame kare ir sutarti dėl strategijos ateinantiems metams.

Prasidėjus spaudos konferencijai, pirmasis kalba Rooseveltas.

Prie jo palinkusiems korespondentams prezidentas pareiškia: „Manau, kad galima tvirtai sakyti, jog pastarosios savaitės ar dešimtys dienų svarstymai neturi precedento istorijoje. Štabų vadai glaudžiai bendravo, jei gyveno tame pačiame viešbutyje, kiekvienas iš jų tapo tvirtu kolegos iš kitos pusės draugu.“

Tiesą sakant, tai ne visai tiesa. Amerikos ir Didžiosios Britanijos štabų atstovai daug ginčijosi, posėdžiai buvo ilgi ir per juos būta priešingų nuomonių, įvairiausių nesutarimų, abi pusės skundėsi viena kita. Tačiau prezidentas ir ministras pirmininkas bei jų štabai žino, kad visas pasaulis juos stebi. Jie turi atrodyti visiškai vieningi.

„Per šiuos susitikimus, manau, pirmą kartą istorijoje išsamiai svarstytas viso pasaulio vaizdas, – tęsė Rooseveltas. – Kalbame ne apie vieną frontą, net ne apie vieną žemyną – tiesiogine prasme apie visą pasaulį, todėl mes su ministru pirmininku manome, kad šis pasitarimas unikalus tuo, kad jo svarba yra globali.“